

МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УТИЛІЗАЦІЇ ПОЛІМЕРНОЇ ЧАСТКИ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Бухкало С.І., Кравченко В.О.

*Національний технічний університет «Харківський політехнічний
інститут», Україна, м. Харків, bis.khr@gmail.com*

Анотація: дослідження спрямоване на виявлення зв'язків основних характеристик комплексних систем медико-біологічних аспектів фізичної культури і спорту як середовища існування людини у період бойових дій – війни на території України. Тверді побутові відходи розглянуті у сукупності взаємодії з навколишнім простором з метою попередження розповсюдження різновидів захворювань та забезпечення безпеки навколишнього середовища. Предметом дослідження є властивості середовища: вплив на стан здоров'я людини, а метою – розробка різновидів заходів, що забезпечують збереження оптимального здоров'я людини, його довготривалої фізичної і творчої активності за рахунок раціонального поведіння з ТПВ.

Ключові слова: бойові дії, фізична культура і спорт, навколишнє середовище, полімерні відходи, безпека життєдіяльності.

Вступ. Медико-біологічні основи безпеки життєдіяльності – комплексна система, що вивчає взаємодію навколишнього середовища і можливості розвитку фізичної культури і спорту для кожної людини. Військове повномасштабне вторгнення та окупація окремих територій України, масовані ракетні обстріли, руйнування об'єктів фізичної культури і спорту, а також інші агресивні військові дії спричиняють руйнування та пошкодження десятків тисяч інфраструктурних, житлових та інших цивільних об'єктів по всій території України, що потребує миттєвої реакції.

Результати дослідження та їх обговорення. Вирішення проблеми знаходиться на стику медицини та екології, об'єднуючи хімію, біологію, фізіологію, гігієну, токсикологію; медицину та, зокрема процеси поведіння з

твердими побутовими відходами (ТПВ), фізичну культуру і спорт у період бойових дій. Для зниження несприятливого впливу деяких розглянутих факторів необхідні відповідні попереджувальні (профілактичні) заходи. Вони повинні проводитися як на вищому – державному рівні, так і на нижчих, наприклад, регіональних, аж до виконання певних обов'язків кожним громадянином. У зв'язку з цим серед актуальних проблем, що вивчаються багатьма галузями науки і практики, провідне значення має проблема оцінки з науково-гігієнічних позицій взаємозв'язку людини з факторами навколишнього середовища. Медико-біологічні особливості впливу довкілля на людину надзвичайно різноманітні, але їх основні найважливіші позиції, як ніколи необхідно враховувати у кризових ситуаціях – період бойових дій – загарбницької війни на території України.

Стан навколишнього середовища, якісну і кількісну характеристики полігонів та сміттєзвалищ треба розглядати як різновиди комплексної проблеми наслідків та впливу повномасштабної війни з урахуванням медико-біологічних основ безпеки життєдіяльності, наприклад, визначення додаткових джерел сировини та енергетичних ресурсів – ресурсо- та енергозбереження [1–5]:

1) утворення на сміттєзвалищах високоенергетичного газу, що містить до 70 % біометану, який може бути ефективно використаний у різновидах промислових виробництв а також дозволить покращити екологічну ситуацію, запобігши виділенню парникових газів та токсичних речовин;

2) у період бойових дій забруднення сільськогосподарських угідь різновидами залишків полімерних матеріалів набуває глобальних масштабів екологічної катастрофи: на сільськогосподарських угіддях нашої країни часто використовують полімерну плівку, наприклад, для захисту сільськогосподарських культур та гальмування росту бур'янів – єдиний шлях «боротьби» з використаною плівкою – це її збір, класифікація-ідентифікація та переробка або утилізація за умови вчасного збирання з урахуванням термінів використання [6–10].;

3) підвищення та розвиток використання різновидів вторинної харчової сировини для створення твердого палива, що характеризується високою теплотворною здатністю, низькою зольністю, екологічною чистотою, яке можна

використовувати як у ствердлій формі, так і в осушеному вигляді без форми, наприклад, лузга соняшника або, навіть, ячмінна пивна дробина – побічний продукт промислового виробництва пива після спеціальної технологічної обробки;

4) розвиток українського агробізнесу – одного із провідних секторів економіки, інноваційне його подовження, що є наслідком постійного зростання попиту на продовольство, навіть зараз або особливо зараз, у зв'язку з зростанням населення планети;

7) розкладання деревини зруйнованих війною лісів та інших насаджень дерев та садів – одна з основних ланок біологічного кругообігу та вуглецевого циклу, потребує класифікації-ідентифікації та визначення закономірностей накопичення й емісії вуглецю в біомасі лісових та інших екосистем, що дозволяє ефективніше підготуватися та наблизитися до чисто нульових викидів і запровадження вуглецево-нейтральних технологій природокористування;

8) медико-біологічні основи безпеки життєдіяльності пов'язані з масовою загибеллю лісів по всій Україні – неможливість дотримання умов вирощування лісгосподарських порід, наприклад, малодоступним у період війни стає навіть висів насіння з дронів;

9) стан повітря погіршується через бойові дії і неможливо повністю оцінити вплив війни на довкілля через брак точної інформації, однак впевнено можна сказати, що хімічне та механічне забруднення від обстрілів, мінувань і ракет, а також, у свою чергу, накопичення полімерної частки твердих побутових відходів (ТПВ) призведе до неминучих наслідків у майбутньому [1–16];

10) забруднення повітря в Україні впливає також на клімат усіх країн Планети – забруднення довкілля не має державних кордонів, наприклад, зростання середньорічної температури, природні катаклізми можуть посилюватися – значні посухи в одних регіонах і сильні зливи у інших, що неодмінно вплине на економічну та аграрну ситуацію в країнах;

11) забруднення повітря – це серйозний екологічний виклик, який впливає на якість життя і здоров'я населення, наприклад, навіть зростання рівня пилу і

вологості у громадян можуть виникнути проблеми зі здоров’ям, зокрема дихальних шляхів.

12) стан здоров'я індивідуума в даному середовищі проживання, наприклад, підвищення рівнів шуму на територіях перебування населення викликають велике занепокоєння.

Українське законодавство [Кримінальний Кодекс України (стаття 441). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>] визначає «екоцид – масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу» (карається позбавленням волі на строк від 8 до 15 років).

Представлені проблеми можуть посилити або послабити взаємодію системи «навколишнє середовище – людина»: середовище проживання людини зазвичай поділяють на декілька умовних типів:

1) середовище інформаційне – фільтр зовнішніх вражень, що надходять в мозок, які залежать від видових особливостей рецепторів, тобто органів почуттів;

2) забезпечення середовища з мінімальною наявністю необхідних ресурсів, без яких неможливе саме життя;

3) фізіологічне середовище життя – мінімальне забезпечення деяких більш складних потреб, яке людина, як і будь-який інший живий організм, отримує з середовища – наприклад, не просто харчування, а повноцінне харчування за сучасними технологіями;

4) фізіологічне середовище життя – забезпечення потреби в русі – фізична культура і спорт, і ін.

5) екологічне середовище або безпосередня середовище життя, що залежить від різноманітних екологічних зв'язків з оточуючими організмами, які безпосередньо забезпечують потреби людей, так і з іншими організмами планети Земля.

Як свідчать результати досліджень, що проведені важливу роль при заняттях фізичною культурою і спортом відіграє гігієнічне нормування чинників довкілля. В даний час з-за складних соціально-економічних умов кілька мільйонів людей

працюють у несприятливих умовах праці, а населення в ряді міст країни проживає в умовах підвищених забруднень атмосферного повітря хімічними сполуками і пилом, значних рівнях шуму, неіонізуючих випромінювання та інших факторів – тони відходів кожного дня утворюються майже у всіх куточках Землі. Результатом визначення дослідниками є кількісна оцінка ступеня ризику збитків для здоров'я людини від дії шкідливих та небезпечних факторів виробничого середовища і трудового навантаження по ймовірності порушень здоров'я з урахуванням їх тяжкості. Гігієнічні нормативи є складовою частиною санітарного законодавства та основою попереджувального і поточного санітарного нагляду, а також служать критерієм ефективності розроблюваних і проведених оздоровчих заходів при заняттях фізичною культурою і спортом.

Мета дослідження потребує розширення галузей використання полімерної частки ТПВ з урахуванням даних попереднього аналізу за всіма показниками нормативної документації галузі на первинні полімерні матеріали, а також дослідити зміни їх властивостей у процесі експлуатації та визначення подальшого наукового обґрунтування дослідження можливості їх практичного застосування.

Необхідно визначити можливості подальшого розвитку складних інноваційних проектів, ось деякі з них:

- 1) Розробка алгоритмів комплексних інноваційних методів класифікації-ідентифікації полімерної частки ТПВ;
- 2) Розробка комплексних методів аналізу полімерної частки ТПВ після закінчення терміну їх експлуатації;
- 3) Визначення приладів та обладнання необхідних для досліджень у рамках складних інноваційних проектів, що є основним фактором процесів подальшого наукового обґрунтування їх утилізації;
- 4) Визначення напрямків та обсягів експериментальних результатів з урахуванням визначених нами алгоритмів та методів та ін.

Визначення зміни властивостей різновидів плівкового полімерного покриття з поліетилену у період експлуатації має складові механізми:

- 1) класифікація-ідентифікація ієрархії фізико-хімічних та хімічних процесів експлуатації [3–6];
- 2) класифікація-ідентифікація фізико-механічних процесів та їх кореляція з визначенням кількості утворення так званої, нерозчинної складової, гельфракції [3–9];
- 3) класифікація-ідентифікація реологічних характеристик як синергетична складова структурних змін плівкового покриття [3, 4];
- 4) класифікація-ідентифікація стійкості до високих температур [3–16] за різновидами дослідження;
- 5) розробка методів визначення та класифікація-ідентифікація утворення киснеутримуючих груп у процесі експлуатації – математичні моделі для вибору процесів та методів синергетичної модифікації [3–10];
- 6) вплив різновидів технологічних факторів та конструкції: розмір, форма, наявність місцевих перегрівів [15, 16].

Наведено результати експериментів з впливу термінів експлуатації поліетиленового плівкового покриття різних параметрів процесу на інтенсивність зміни його властивостей і далі на якість вторинного полімерного продукту. Результати використовуються для розробки сучасних технологій переробки полімерних відходів у корисні вторинні продукти [3–6].

Представлена робота базується на виборі основ класифікації-ідентифікації та концепційних методах комплексних інноваційних синергетичних технологій (табл. 1) з метою впровадження системи утилізації у виробничий процес [1–16].

Технологія рециклінгу може бути продемонстрована на прикладах рециклінгу поліетиленової плівки методами хімічного спінювання і лиття під тиском та інших методів [4, 5, 14, 15].

Таблиця 1 - Медико-біологічні аспекти інноваційних проектів ТПВ

№	Етапи функціональної схеми виконання проектів
1	Ідентифікація-класифікація медико-біологічних аспектів, вивчення та аналіз можливостей їх урахування – розробка інноваційних технологій
2	Аналіз стану конкретної синергетичної наукової проблеми утилізації полімерної частки ТПВ за складовими алгоритмів з урахуванням екологічної безпеки життєдіяльності населення.
3	Пошук можливих варіантів урахування медико-біологічних аспектів, вибір напрямків утилізації полімерної частки ТПВ, розробка інвестиційної стратегії
4	Вивчення накопичених результатів наукового обґрунтування та аналізу можливостей розробки технологій утилізації полімерної частки ТПВ.
5	Аналіз загальних та основних закономірностей наукового обґрунтування за складовими впливу на життя населення.
6	Визначення раціональних розрахункових залежностей для обраного напрямку виробництва за визначеними моделями впливу.
7	Здійснення необхідних раціональних розрахунків та вибір інвестиційної стратегії за визначеними моделями впливу.
8	Аналіз результатів та визначення аспектів процесів ресурсо- та енергозбереження за визначеними моделями впливу.
9	Внесення науково-обґрунтованих результатів у компоненти проекту за визначеними моделями впливу.
10	Оцінка можливостей різновидів технічної підтримки наукової спільноти для участі у інноваційних проектах.
11	Перспективи подальшого розвитку інноваційних технологій за визначеними моделями впливу.

Висновки та перспективи подальшого розвитку даного напрямку.

Існують декілька основних понять здоров'я з урахуванням медико-біологічних аспектів, що мають різний зміст:

1) загально біологічне здоров'я (норма) – інтервал, в межах якого кількісні коливання психофізіологічних процесів здатні утримувати живу систему на рівні функціонального оптимуму;

2) популяційне здоров'я – умовне статистичне поняття, яке досить повно характеризується комплексом демографічних показників, рівнем фізичного розвитку, захворюваністю і частотою станів попередніх хворобі, інвалідністю певної групи населення;

3) індивідуальне теоретичне здоров'я – стан повного соціального, біологічного та психічного благополуччя, коли функції всіх органів і систем

людини врівноважені з навколишнім середовищем, відсутні будь-які захворювання, хворобливі стани та фізичні дефекти;

4) індивідуальне фактичне здоров'я – стан організму, при якому він здатний повноцінно виконувати свої соціальні та біологічні функції.

Негативний вплив на планету полімерних матеріалів, перш за все, пов'язаний з неконтрольованим збором їх різновидів після виходу з експлуатації, а це, у свою чергу представляє собою велику загрозу для екосистеми, різним видам тварин і рослин, витік відходів в океан шкодять морському життю, забруднення пластиком також впливає на прісноводні та наземні екосистеми.

Вплив війни на довкілля України потрібно розглядати комплексно, враховуючи функціонування усіх екосистем, які є взаємопов'язаним. Для якісного аналізу довкілля необхідно одночасно враховувати вплив полімерної частки ТПВ на стан біоти та абіоти Планети в цілому.

Список джерел інформації:

1. Електронний ресурс: Ринок і проблеми звернення з відходами в Україні. Режим доступу: www.biorohoel.com
2. Бухкало С.І. (2018). Синергетичні моделі для екологічнобезпечних процесів ідентифікації-класифікації вторинних полімерів. Вісник НТУ «ХПІ». 18(1294). 36–44. <https://doi.org/10.20998/2220-4784.2018.18.06>.
3. Бухкало С.І. (2017). Синергетичні процеси утилізації-модифікації полімерної частки ТПВ. Вісник НТУ «ХПІ». 41 (1263). 17–27.
4. Бухкало С.І. (2014). Загальна технологія харчової промисловості у прикладах і задачах (інноваційні заходи). Підручник з грифом МОН. К.: «Центр учбової літератури», 470.
5. Бухкало С.І. (2017). Деякі моделі процесів хімічного спінювання вторинного поліетилену // Вісник НТУ «ХПІ». 18 (1240). 35–45.
6. Бухкало С.І. (2014). Деякі властивості полімерних відходів у якості сировини для енерго- і ресурсозберігаючих процесів // Інтегровані технології та енергозбереження. (4). 29–33.

7. Bukhhalo, S.I., Klemeš, J.J., Tovazhnyanskyu, L.L., Kapustenko, P.O., Arsenyeva, O.P., & Perevertaylenko, O.Yu. (2018). Eco-friendly synergetic processes of municipal solid waste polymer utilization. *Chemical engineering transactions*, 70, 2018, 2047–2052.
8. Kapustenko P., Klemeš J.J., Arsenyeva O., Bukhhalo S., Fedorenko O., Kusakov S. (2021). The Utilisation of Waste Heat from Exhaust Gases after Drying Process in Plate Heat Ex-changer. *Chemical Engineering Transactions*, 81, 589-594.
9. Бухкало С.І., Іглін С.П., Курій О.В., Мірошніченко Н.М., Ольховська В.О. (2021). Медико-біологічні аспекти утилізації полімерної частки твердих побутових відходів безпеки життєдіяльності. Здоров'я нації і вдосконалення фізкультурно-спортивної освіти матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 22–23 квітня 2021 р./ред. колегія А. В. Кіпенський, О. В. Білоус [та ін.]. – Харків: Друкарня Мадрид, 2021. 91–96.
10. Бухкало С.І. (2020). Основні властивості плівкового полімерного покриття геліоколекторів. Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: тези доповідей XXVIII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2020, 28-30 жовтня 2020 р.: Ч. II./за ред. проф. Сокола Є.І. – Харків: НТУ «ХП». 173.
11. Бухкало, С.І. (2016). Моделі дослідження факторів екологічнобезпечної утилізації полімерної частки ТПВ. *Вісник НТУ «ХП»*. 29 (1201). 23–35.
12. Бухкало, С.І. (2014). Екологічна безпека як складова концепції утилізації відходів для комплексних підприємств енергетичного міксу. *Вісник НТУ «ХП»*. (49). 42 – 56.
13. Бухкало, С.І., Ольховська, О.І. (2015). Основні можливості комплексних проектів енергетичного міксу. *Вісник НТУ «ХП»*. 7 (1116). 103–109.
14. Bukhhalo Svitlana, Olkhovska Oksana, Olkhovska Victoria, Kravchenko Oleksandr, Borkhovych Anatolii. (2021). Selection of evidence-based methods for effective utilization of solid waste polymers. *Scientific research of the XXI century. Vol. 1: collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, Los Angeles: GS publishing service. 137–144.*
<https://doi.org/10.51587/9781-7364-13302-2021001>

15. Бухкало С.И. (2005). К вопросу энергосбережения процесса агломерирования полимерной упаковки. *Інтегровані технології та енергозбереження*. 2. 29–33.
16. Бухкало С.І., Іглін С.П., Ольховська О.І., Ольховська В.О. та ін. (2020). *Приклад постановки задачі експерименту Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я: тези доповідей XXVIII міжнародної науково-практичної конференції MicroCAD-2020, 28-30 жовтня 2020 р.: у 5 ч. Ч. II./за ред. проф. Сокола Є.І. Х.: НТУ «ХП»*. 171.